

عبادت مهمترین محور سیره نبوی(ص)/ عرفان و عبادت در سیره پیامبر اعظم(ص)

عبادت نبوی(ص) عبادتی بود همراه با بالاترین درجات معرفت به معبود هستی؛ و این سیر معرفتی با زمینه های تربیت نبوی(ص) از دوران کودکی ایشان توسط برترین ملک الهی ادامه یافت و سرانجام با اتصال نبی اکرم(ص) به منبع وحی الهی پس از رسالت به اوج رسید.

عبادت نبوی(ص) عبادتی بود همراه با بالاترین درجات معرفت به معبود هستی؛ و این سیر معرفتی با زمینه های تربیت نبوی(ص) از دوران کودکی ایشان توسط برترین ملک الهی ادامه یافت و سرانجام با اتصال نبی اکرم(ص) به منبع وحی الهی پس از رسالت به اوج رسید.

عرفان و عبادت از مهمترین محورهای بحث در سیره نبوی(ص) است. عبادت، فرع و مترتب بر معرفت است و از همین روی، پیامبر اعظم(ص) تحت تربیت الهی مسیر کسب معرفت را چنان طی کرد که آماده پذیرش رسالت عظیم الهی شد. درجات بالای معرفتی آن حضرت، حالتی قرین با ذکر و احساس حضور دایم در پیشگاه حق به او بخشیده بود. این حالت به صورت خشوع و خداترسی و خوف حقیقی از سخط الهی در عبادات آن حضرت متجلی می شد.

جلوه های عبادت در سیره پیامبر اعظم(ص) در نماز و ذکر، تهجد و نوافل، روزه، اعتکاف و حج رخ نموده است. نماز ایشان، که آنرا نور چشم خود می خواند، همراه بود با اوج توجه و حضور دل. حضرت رسول(ص) بر تهجد و نوافل نیز اهتمام خاصی داشتند. همچنین عبادات سنگین و طولانی همراه با فراهم سازی لوازم و مقدمات آن از قبل و نیز آداب خاصی چون تقسیم نماز بر ساعات شب، بیداری پس از ثلث یا نصف شب و قرائت قرآن و مناجات در گزارش های مربوط به سیره عبادی آن حضرت به چشم می خورد.

سیره عبادی پیامبر عظیم الشان اسلام(ص) از مهم ترین محورهای مطرح در سیره نبوی(ص) است؛ چرا که می توان عبادت و عرفان را غایت حرکت انسان به ویژه پیامبر اکرم(ص) در سیر معنوی دانست. اهمیت بعد عرفان و عبادت، مربوط به ارتباط این دو امر با هدف نهایی و متعالی خلقت انسان هاست. به حکم گفته الهی در آیه نورانی «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» هدف از خلقت بخش تکلیف مدار هستی، یعنی انسان و جن، عبادت است و عبادت نیز بدون معرفت ارزشی ندارد و عبادت مورد نظر این آیه نیز عبادتی قرین و ملازم با معرفت است؛ بدین معنا که هر درجه از عبودیت، درجه ای از معرفت را می طلبد و با هر عبادت عارفانه، درجه ای برتر از معرفت به دست می آید. این روند رو به کمال و رشد تا بالاترین مراحل امکان معرفت ادامه می یابد و به این ترتیب، مفهوم سخن برخی مفسران که «لیعبدون» را در آیه یاد شده «لیعرفون» معنا کرده اند، روشن می شود. با آنچه گفته آمد روشن شد که معرفت و بصیرت از نظر رتبه مقدم بر عبادت و عبودیت است و عبادت بی معرفت و شناخت را ارجی نتوان نهاد؛ زیرا تا عبد شناختی هرچند اندک به آنچه می پرستد نیابد، عبادتش جز کاری لغو، بی مبنا، بی هدف یا تقلیدی صرف نیست و عبادی که این چنین اند همواره در روایات ملامت شده اند و درجه عبادتشان بر اساس درجه عقل و معرفتشان محک خورده است.

عبادت نبوی(ص) عبادتی بود همراه با بالاترین درجات معرفت به معبود هستی؛ و این سیر معرفتی با زمینه های تربیت نبوی(ص) از دوران کودکی ایشان توسط برترین ملک الهی ادامه یافت و سرانجام با اتصال نبی اکرم(ص) به منبع وحی الهی پس از رسالت به اوج رسید. پس از مرتبه معرفت، نوبت به ذکر و حضور دل می رسد و نیز توجه دایم به منبع عظیم هستی و با این توجه و حضور دل، اعضاء و جوارح نیز در مراتب بعدی همراه شده، عبادات جارجهای قرین عبادات جانحهای می گردند. پیامبر اکرم(ص) خود، معرفت را سرمایه اصلی خویش معرفی می فرمود و چنان که گذشت، خداوند متعال مسیری رو به کمال را برای فزونی معرفت آن حضرت ترسیم کرده بود. رخداد بعثت برای آن حضرت، همراه بود با پیدایش درجه والایی از معرفت در باب هستی؛ به گونه ای که با کنار رفتن پرده ها از مقابل دیدگان حقیقت بین آن حضرت، حقایق هستی برای روح متعالی ایشان منکشف و متجلی شد.

بنابر روایتی از امام صادق(ع)، هنگامی که از آن حضرت پرسیدند پیامبران چگونه به رسالت خویش پی می برند؟ فرمود: «پرده از مقابل دیدگان شان کنار می رود» در روایتی دیگر نیز آن حضرت در پاسخ زراره که پرسید: چگونه رسول الله(ص) خوف نداشت که آنچه بر او نازل می شد، از نزغات و القائات شیطان باشد، فرمود: «خداوند هنگامی که بنده ای را به منزله رسول خویش بر میگزیند آن چنان آرامش و اطمینان درونی ای بر او نازل می کند که دریافت هایش از جانب خدا همچون چیزهایی است که به چشم می بیند.»

بدین لحاظ معرفت و بصیرت و بینشی که لازمه شروع نبوت و رسالت است به اقتضای حکمت الهی در بدو امر نبوت برای پیامبر اکرم(ص) حاصل شده بود؛ اما عرصه های معرفتی در باب ذات مقدس الهی و آیات او همواره برای پیامبر اکرم(ص)

گشوده بود و آهنگی رو به کمال داشت. رخداد «اسراء» و «معراج» را می توان حرکتی در این راه دانست؛ چرا که به تصریح آیه نخستِ سوره اسراء، این امر برای ارائه آیات الهی به پیامبراکرم(ص) رخ داد: «منزه است آن [خدایی] که بنده اش را شبانگاهی از مسجدالحرام به سوی مسجدالاقصی، که پیرامون آنرا برکت داده ایم، سیر داد تا از نشانه های خود به او بنمایانیم، که وی همان شنوای بیناست» و معراج، بنابر برخی روایات، در مراحل و دفعات متعددی برای پیامبراکرم(ص) رخ داد و روشن است که در هر نوبت، معرفتی بر معرفت پیشین افزوده می شد.*

*نویسنده: حجت الاسلام والمسلمین محمدرضا جباری